

muutamia. Suurin osa tuotannosta on tieto- ja oppikirjoja. Mittavan mystiikan teologian klassikkojen käännöstyön hän aloitti vasta 1970-luvun loppupuolella ja jatkoi aina 1980-luvun puoliväliin asti.

”Joka eristyy, se edistyy” oli Teinosen usein toistama motto, jota hän toteutti työssään onnistuneesti. Muutot Jokioisiin ja myöhemmin Espanjan Andalusiaan olivat irtiotoja sosiaalisista lymppyröistä, valitettavasti myös lapsista ja heidän perheistään. Teinosten perheen vahvimpia puolia ei ollut sosiaalinen kanssakäyminen, kuten tytär Marita on myöhemmin todennut. Haikarainen piirtää taitavasti myös kuvaa kaksijakoisesta Teinosesta: mielellään omaan rauhaansa työskentelemään vetäytyvästä erakosta, mutta tarpeen tullen seurallisesta herrasmiehestä.

Paikka paikoin Haikarainen onnistuu tuomaan esille myös perhe-elämän aiheuttamat haasteet, joihin kolmen lapsen isä ja koulutetun, työssä käyvän vaimon aviomies välttämättä joutui. Kaiken kaikkiaan teos piirtää kuvaa lapsilleen etäiseksi jääneestä isästä, ja lukijan sympatiat menevät täysin Riitalle. Esimerkiksi riittää Teinosen päätös lähteä kaksi kuukautta kestäneelle ekumeeniselle työleirille Betlehemiin, ja jättää työssä käyvä vaimo vasta vuoden ikäisen lapsen kanssa kotiin. Pelkkään matkustamiseen kului kuukauden päivät, ja määränpäässä odotti fyysisesti raskas työleiri. Olisiko isän paikka ollut sittenkin kotona? Riitta toimi myös miehensä tekstien oikolukijana, puhtaaksikirjoittajana ja kommentaattorina. Toisaalta yhteistyö on kaikesta päätellen ollut myös antoisaa: pariskunta julkaisi monia teoksia myöhemmin myös yhdessä.

Teinosen elämä nivoutui kiinteästi yli 20 vuoden ajan myös *Teologiseen Aikakauskirjaan*, ensin sen päätoimittajana, sitten pitkäaikaisena toimitusneuvoston jäsenenä. Hän uudisti aikakauskirjaa monella tapaa ja julkaisi siinä valtaosan artikkelituotannostaan. Teinonen

on ollut yksi lehden historian ahkerimmista kirja-arvioiden laatijoista. Haikarainen kiinnittää huomiota myös siihen, kuinka Teologinen Julkaisu-seura ry:tä perustaessaan Teinonen laati seuralle säännöt, joiden mukaan *Teologisen Aikakauskirjan* päätoimittaja (siis hän itse) muodosti yksin seurain hallituksen ja näin ollen vastasi sen toiminnasta ja taloudestakin yksin. Itse asiassa tämä erittäin kummallinen ja nykyisen yhdistyslain vastainen käytäntö poistettiin lopullisesti vasta 2000-luvun sääntömuutoksessa. Jotakin Teinosen merkityksestä lehdelle kertoo myös se, että hänen useita eroilmoituksiaan toimitusneuvoston jäsenyydestä ei hyväksytty. Hän sai tahtonsa läpi vasta, kun lähetti toimitukselle kortin härkätaistelijasta ja uhkasi seivästyksellä, ellei hänen eroanomustaan edelleenkään hyväksyttäisi. Eronsa jälkeen Teinonen laati lehdelle yhä kirja-arvioita.

Tutustuin Teinosen dogmatikan pääaineopiskelijana 1980-luvun puolivälissä. Osallistuin muun muassa hänen johtamaansa fransiskaanista spiritualiteettia käsittelevään tutkielmaseminaariin sekä seminaarimatkalle fransiskaanisäätökunnan syntysijoille Italian Assisiin. Kuten muistelmistakin käy ilmi, matkoille valmistauduttiin huolella. Meidän tuli suorittaa muun muassa italian kielen alkeiskurssi. Opin arvoisalta professoriltani monia muitakin Haikaraisen esille nostamia korostuksia: alttarin on oltava *versus populum*; konsekkroitujen ehtoollisaineiden sekoittaminen konsekkroimattomien joukkoon on pyhäinhäväistys; kato-lisen kirkon ovet ovat aina auki satunnaisille kulkijoille ja siellä Kristus on aina läsnä (toisin kuin luterilaisessa kirkossa); olut on barbaarien, viini jumalten juoma. Bonaventuran ajattelua tutkineena on kuitenkin pakko oikoa Haikaraisen esittämä näkemys siitä, että Teinosen laatima selitysosa *Itinerarium mentis in Deum* -teoksen käännökseen olisi perusteellinen.

”En minä ihaille ketään. Minä olen nähnyt millaisia teologian

professorit ovat ja ihailu on loppu.” Sama koski ilmeisesti myös häntä itseään. Teinonen karttoi julkaisuutta eikä olisi koskaan omien sanojensa mukaan kirjoittanut muistelmiaan. Hän ei myöskään pitänyt päiväkirjaa Betlehemin matkaa ja työleiriä lukuun ottamatta. Teinonen olisikin ollut enemmän kuin hämillään siitä ”hypetyksestä”, jonka muistelmateoksen julkaiseminen ja juhlaseminaari taannoin herättivät. Joka tapauksessa hän on saanut arvoisensa elämäkerran.

**Virpi Mäkinen, dos.
Teologisen etiikan ja
sosiaalietiikan yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto**

**PANU PIHKALA
Päin helvettiä?:
Ympäristöahdistus ja toivo.
Helsinki: Kirjapaja 2017.
301 s.**

Helsingin yliopistossa toimiva tutkija Panu Pihkala on kirjoittanut yleistajuisen johdantoteoksen ympäristöahdistuksen moniulotteisesta ilmiöstä. Ilmestyessään teos sai paljon kiinnostunutta huomiota mediassa, mikä kertoo aiheen ajankohtaisuudesta. Teosta voidaankin pitää uutena merkittävänä keskustelun-avauksena suomalaisessa ympäristökeskustelussa, jossa ilmaston- ja laajemmin ympäristömuutoksen henkisten vaikutusten arviointi on jäänyt paljolti sivuunsa. Aihe on aiemmin ollut varsin vaiettu, vaikka se koskettaa monia. Teos ei ole luonteeltaan ensisijaisesti teologinen, vaan monitieteellinen. Tämän vuoksi se on kiinnostava kaikille, jotka haluavat ymmärtää ympäristömuutoksen nostattamia tunteita ja asenteita. Erityisen kiinnostava se on ympäristökasvattajille, hengellisen työn tekijöille ja muille ihmisten kohtaamiseen perustuvan työn te-

kijöille. Ympäristön tilasta huolestunut lukija löytää siitä myös välineitä henkilökohtaisen ympäristöahdistuksensa käsittelyyn.

Pihkala on teologian tohtori, ympäristötutkija, luennoitsija ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pastori, joka on kirjoituksissaan tutkinut ympäristöahdistuksen lisäksi muun muassa ympäristökasvatusta, kristinuskon ja ympäristöajattelun suhdetta sekä ekoteologian historiaa. Lisäksi hän on aktiivinen kansalaisvaikuttaja ja keskustelunherättäjä, mistä hän on saanut myös tunnustusta. Viime vuonna Kansanvalistusseura myönsi Pihkalle sivistyspalkinnon ympäristöahdistusta koskevan keskustelun herättämisestä. Tämä laaja-alainen kiinnostus ja harrastuneisuus ympäristöasioissa on epäilemättä tarjonnut hyvän pohjan ympäristöahdistusta monitieteisesti tarkastelevan teoksen kirjoittamiselle.

Päin helvettiä? on selvästi tarkoitettu yleistajuiseksi, laajoja lukijaryhmiä palvelevaksi teokseksi. Sen tyyli ei ole tiukan akateeminen, eikä tekstin lukeminen edellytä erityistä akateemista lukutaitoa. Myös teologisimman osuuden jättäminen epilogiksi tehnee teokseen tarttumisesta helpompaa monille. Helposti lähestyttävän teoksesta tekee myös Pihkalan kirjoitustyyli. Sinä on henkilökohtaisuutta, joka ilmenee muun muassa yksikön ensimmäisen persoonan käytössä ja omakohtaisten kokemusten peilaamisessa teoksen aihepiirejä vasten. Teoksesta tulee kuitenkin selkeästi ilmi kirjoittajansa ympäristökeskustelua koskeva laaja-alainen yleissivistys, joka on havaittavissa myös laajahkosta kirjallisuusluettelosta. Yhtenä kirjoittajan ansioista voidaankin tämän kirjan perusteella pitää akateemisten tutkimustulosten ymmärrettävää avaamista lukijan arjen kokemusmaailmaa koskettavalla tavalla.

Teoksella on sekä tiedollisia että käytännöllisiä päämääriä. Pihkala itse mainitsee yhdeksi kirjan

pää tavoitteista saattaa ympäristöahdistusta ja siitä vaikenemista käsittelevien pääasiassa kansainvälisten lähteiden tutkimustuloksia suomenkielisen yleisön saataville. Lisäksi teos pyrkii palvelemaan kahdenlaista lukijakuntaa: sekä niitä, jotka kokevat ympäristöahdistusta, että niitä, jotka eivät sitä koe. Teokseen sisältyykin – sanojen positiivisessa merkityksessä – niin oma apu-kirjallisuuden kuin toiminnallisen manifestin piirteitä. Se pyrkii yhtäältä auttamaan niitä, jotka pohtivat ympäristön tilaan liittyvän surunsa oikeutusta ja haluavat kääntää sen voimavaraksi. Toisaalta se myös kutsuu voimakkaasti aktiiviseen yhteistoimintaan ympäristön tilan parantamiseksi. Tämä jako näkyy myös teoksen rakenteessa: se jakautuu kahteen pääosaan, joista ensimmäinen käsittelee ympäristöahdistusta ja jälkimmäinen toivoa. Murheen alhosta kuljetaan kohtia valoa ja toimintaa. Näiden kahden pääosan sisällä kirja jakautuu useisiin lyhyisiin lukuihin, jotka tuovat yhteen monenlaisia aiheita ja näkökulmia.

Varsinaisen leipätekstin lisäksi aiheiden käsittelyä rytmittää episodimaisesti etenevä kertomus laivasta ja sen matkustajista, jotka kukin suhtautuvat ja reagoivat omalla tavallaan huhupuheisiin lähestyvistä törmäyksestä. Laivalla on läsnä yhteiskunta pienoiskoossa. Tarinoissa kohdataan esimerkiksi teknologian mahdollisuuksiin lujasti luottava konemestari, lohdullinen mutta intohimoton laivan pastori sekä ympäristöaktivisti. Näin kertomus nousee allegoriaksi ihmiskunnasta, joka on välinpitämättömyydellään viemässä maapalloa kohti varmaa tuhoa. Moni lukija varmasti tunnistaa näiden lyhyiden episodien kautta samankaltaisia ihmistyyppejä ja suhtautumistapoja omasta lähipiiristään. Parhaimmillaan ne myös havainnollistavat hyvin niiden rinnalla kulkevaa teoreettisempaa käsittelyä.

Teos onnistuu hyvin tavoitteenaan tuoda kansainvälistä tutkimus-

ta helpommin saataville. Pihkala sivuaa monia asiantuntijalähteistä nousevia aiheita, jotka sijoittuvat eri tieteenaloille. Aiheet nousevat muiden muassa psykologiasta, sosiologiasta, kasvatustieteestä ja viestinnästä. Lähestymistapa luo lukijalle kattavan kokonaiskuvan teoksen aiheesta ja palvelee myös tutkijayhteisöä tarjoamalla langanpäitä tuleville tutkimuksille. Jotakin aiheiden moninaisuudesta kertoo, että kirja on suhteellisen lyhyestä sivumäärästä huolimatta jaettu 64 lukuun. Onkin selvää, ettei yksittäisiä aiheita voida tämänkaltaisessa teoksessa tarkastella kovin perusteellisesti. Etenkin akateemisesti orientoitunut lukija jää monessa kohdassa kaipaamaan enemmän. Paikoin aiheen käsittely jää suorastaan keskeneräiseksi. Yksi esimerkki on luvun 12 sisältönä oleva ajatus, että taivaaseen ja ilmastoon liittyvät ikiaikaiset uskomukset ja myytit vaikeuttasivat tänäkin päivänä ilmastonmuutoksen käsittelyä. Tätä sinänsä mielenkiintoista väitettä tarkastellaan monien tutkijoiden näkökulmista, jotka jäävät kuitenkin irrallisiksi toisistaan, ja näin ajatuksen kehittäminen jää hieman sekavaksi. Monien näkökulmien tarkastelu onkin teoksessa sekä ansio että heikkous, minkä Pihkala myös itse tiedostaa.

Koska tiedollisten tavoitteiden lisäksi teoksessa on vahvana myös käytännöllinen orientaatio, keskityn arviossani seuraavaksi teoksen sovellettavuuteen seurakuntatyössä, joka on oma toimintakontekstini. Tästä näkökulmasta kirjan keskeisin anti liittyy näkemykseni mukaan siihen, että se tarjoaa työkaluja ymmärtää ja kohdata ympäristön muutoksiin eri tavoin suhtautuvia ja reagoivia ihmisiä. Lisäksi Pihkala tuo esille joitakin toiminnallisia ideoita, jotka ovat sellaisinaan sovellettavissa seurakuntatyöhön.

Ympäristön tilaan liittyvä ahdistus on pitkään ollut niin sanottua äänioikeudetonta surua: sitä on vähätelty ja siitä on vaiettu, eikä sille

ole löytynyt ilmaisutapoja. Pihkalan teoksessa tätä tilannetta pyritään murttamaan. Ensimmäisen osan, ”Ympäristöahdistus”, alaluvuissa tuodaan ilmi muun muassa, kuinka ympäristöahdistus voi näkyä lasten ja nuorten kehityksessä sekä millaisia tunteita ja reaktioita ympäristöahdistus herättää. Näiden teemojen kautta esille tuodut havainnot voivat olla suuresti hyödyksi ihmisten kohtaamiseen perustuvassa seurakuntatyössä. Pihkala esimerkiksi erittelee havainnollistavasti suruteorioiden avulla, millaisia muotoja ja vaiheita ympäristön muutosten herättämä suru voi saada. Niiden tunnistaminen voi avata aivan uusia mahdollisuuksia ihmisen kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen. Omassa työssäni olen esimerkiksi kohdannut maataloudesta elantonsa saavia henkilöitä, joissa on herättänyt suurta huolta kuluvana vuonna piinannut kuiva ja sateeton kesä. Pihkalan teos auttaa ymmärtämään ja sanoittamaan paremmin tämänkaltaisia tunteita.

Teoksen jälkimmäisessä osassa ”Toivo” Pihkala tuo esille mielenkiintoisia ideoita ympäristön muutosten herättämien tunteiden yhteisölliseen käsittelyyn, mikä haastaa myös seurakuntia. Pihkala esimerkiksi esittää, että olisi syytä kehittää ympäristöahdistukseen liittyviä rituaaleja. Kiinnostavasti hän myös ehdottaa, että erilaiset vaurioituneet luontoalueet voisivat toimia muistopaikkoina, joissa toteutettaisiin rituaalista toimintaa. Seurakunnissa voitaisiin rohkeasti tarttua näihin haasteisiin. Varmasti jokaisen seurakunnan alueelta löytyy muistopaikaksi soveltuva kohde, jossa olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi muistohartaushetki. Pihkalan esiin nostama maaseudun muuttumisen muistopaikka voisi olla vaikkapa umpeen kasvanut pelto tai puoliksi romahtanut lato.

Joistakin puutteistaan huolimatta *Päin helvettiä?* on kaiken kaikkiaan tärkeä ja mielenkiintoinen avaus suomalaisessa ympäristökeskus-

telussa. Se esittelee kuvaamaansa ilmiötä monipuolisesti ja asiantuntevasti. Siinä esitetyt ajatukset ovat myös helposti omaksuttavissa ja sovellettavissa esimerkiksi käytännön seurakuntatyöhön. Ansiona voidaan pitää lisäksi sitä, että teos onnistuu olemaan yhtä aikaa sivistävä, mielenkiintoinen ja helppolukuinen, mikä ei ole akateemisten kirjoittajien teksteissä lainkaan itsestäänselvyys. Toivottavaa on, että moni teoksen luettuaan voittaa ympäristöahdistuksen ja innostuu toimimaan aktiivisesti kestävämmän yhteiskunnan puolesta. Samoin sopii toivoa, että yhtä moni tarttuu teoksessa esitettyihin ajatuksiin ja kehittää niitä eteenpäin uusissa julkaisuissa. Pihkalle vinkiksi annettakoon, että moni voisi myös hyötyä jatko-osasta, joka olisi vielä tätäkin teosta käytännöllisempi. Se voisi olla esimerkiksi *Ympäristöahdistus ja toivo: Toiminnallinen opas*.

Atte Hokkanen, TM
Seurakuntapastori
Sonnajärvi

OLLI-PEKKA VAINIO
Cosmology in
Theological Perspective:
Understanding Our Place
in the Universe. Grand
Rapids, MI: Baker Academic
2018. 212 s.

Mikä on pienen ihmisen asema suuressa maailmankaikkeudessa? Jos maapallon ulkopuolelta löytyisi älyllistä elämää, miten löytö vaikuttaisi kristinuskon opetukseen ihmisestä Jumalan kuvana ja luomakunnan kruununa? Tarvitsisivatko muut älykkäät oliot pelastusta ja Jumalan ilmoitusta – ja olisiko tällöin useampi kuin yksi inkarnaatio mahdollinen? Jos olisi olemassa muita maailmankaikkeuksia tuntemamme lisäksi, voitaisiinko omaamme pitää mitenkään erityisenä tai ihmistä ainutlaatuisena oliona?

Olli-Pekka Vainio tarkastelee näitä ja muita teologian ja kosmologian väliseen suhteeseen liittyviä kysymyksiä tuoreessa kirjassaan *Cosmology in Theological Perspective: Understanding Our Place in the Universe*. Teos on kirjoitettu pääosin pari vuotta sitten Center of Theological Inquiry -tutkimuslaitoksessa Yhdysvalloissa NASA:n ja John Templeton-säätiön rahoittaman, astrobiologian yhteiskunnallisia vaikutuksia selvittäneen projektin aikana. Vainion tavoitteena on ollut kartoittaa maailmankaikkeutta koskevien luonnontieteellisten teorioiden ja filosofis-teologisten näkemysten yhtymäkohtia. Hän keskittyy erityisesti ihmisen asemaan maailmankaikkeudessa ja pyrkii selvittämään, kuinka muiden mahdollisten älyllisten elämänmuotojen olemassaolo vaikuttaisi käsitykseemme itsestämme osana universumia.

Kirja on jaettu kymmeneen lukuun, jotka pala palalta rakentavat kokonaiskuvaa siitä, millaisena kosmologian ja kristillisen uskon suhde on nähty ja millaisena me kenties voisimme sen nykyfysiikan aikakaudella nähdä (yksityiskohtana mainittakoon, että lukujen otsikot ovat viittauksia scifi-sarjoihin ja -elokuviin). Vainio lähtee liikkeelle kaukaa, muinaisen Lähi-idän kosmologioista ja niiden suhteesta Vanhan testamentin kertomuksiin, ja jatkaa kreikkalaisen filosofian ja kirkkoisien kautta keskiajalle, modernin luonnontieteen syntyhetkiin ja nykyaikaan. Hän kuljettaa rinnakkain luonnontieteen kehitysaskeleita ja niiden synnyttämiä teologisia reaktioita selvittäen, millaisia siltoja kristikunta on kunakin aikakautena rakentanut tieteellisten teorioiden ja kristillisen opetuksen välillä.

Jo ensimmäisten lukujen aikana lukijalle alkaa hahmottua jonkinlainen peruslinja: kristillinen teologia ei missään vaiheessa ole ollut erityisissä vaikeuksissa aikansa tieteellisten (tai filosofisten) käsitysten kanssa. Toki pientä kitkaa on toisinaan ollut, kun Raamatun on tulkittu tukevan